

Rezervat si oglejte peš. Hodite le po utrjenih učnih poteh ter se ne vzpenjajte na nasipe. Za vas smo na najbolj razgledna mesta postavili opazovalnice, kjer pri opazovanju ne boste plašili ptic.

Svojega pasjega ljubljence vodite na vrvi, saj tako ne boste vznemirjali ptic in drugih živali v rezervatu.

Rastlin ne trgajte, nabirajte ali izkopavajte. Pomagajte nam jih ohranjati s tem, da jih samo opazujete.

Smeti ne odlagajte v rezervatu; vse, kar prinesete s seboj, tudi odnesite.

Ne povzročajte nepotrebnega hrupa; ta poleg ptic moti tudi druge obiskovalce.

V naravi ne netite ognja.

Do živali bodite spoštljivi ter se jih ne dotikate oziroma jih ne odnašajte iz njihovega naravnega okolja.

Edinstveno okolje Škocjanskega zatoka doživljajte peš ter kolo pustite ob vhodu v rezervat.

Kako do Škocjanskega zatoka?

Glavni vhod v Naravni rezervat Škocjanski zatok je na Bertoki. Hitro cesto Ljubljana-Koper zapustite na odcepu Bertoki/Bertocchi. Z odcepa se usmerite po bertoški vpadnici proti bazi AMZS ter na prvem odcepu levo zavijete v naravni rezervat, ki ga že pred tem vidite na svoji levi strani.

Projekt Adriawet 2000 je sofinanciran v okviru Programa čezmejnega sodelovanja Slovenija-Italija 2007-2013 iz sredstev Evropskega sklada za regionalni razvoj in nacionalnih sredstev. Il Progetto Adriawet 2000 è finanziato nell'ambito del Programma per la Cooperazione Transfrontaliera Italia-Slovenia 2007-2013, dal Fondo europeo di sviluppo regionale e dai fondi nazionali.

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA GOSPODARSKI
RAZVOJ IN TEHNOLOGIJO

Ministero dell'Economia
e delle Finanze

zeleno srce kopra

vodnik po
Naravnem rezervatu
Škocjanski zatok

Dobrodošli v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok – oazi na pragu Kopra! Na tem čudovitem koščku narave na meji kopnega in morja, pustvarjenem posebej za sobivanje narave in človeka, vas čaka veliko lepih presenečenj. Uživali boste v spoznavanju življenjskih okolij sredozemskega mokrišča ter v živo doživeli veliko pestrost rastlinskih in živalskih vrst, predvsem ptic.

KAZALO

NARAVNI REZERVAT ŠKOCJANSKI ZATOK	5
BRAKIČNA ŽIVLJENJSKA OKOLJA	9
SLADKOVODNA ŽIVLJENJSKA OKOLJA	19
RAJ ZA PTICE	39
ZANIMIVOSTI	55
ADRIAWET 2000	59
PREK MEJA - Projektna območja v Italiji	60

fotografija na naslovnici: mala bela čapla (*Egretta garzetta*), foto: Kajetan Kravos

cooperazione territoriale europea
programma per la cooperazione
transfrontaliera
Italia-Slovenia
evropsko teritorialno sodelovanje
program čezmejnega sodelovanja
Slovenija-Italija

Investiamo nel
vostro futuro!
Naložba v vašo
prihodnost!
www.ita-slo.eu

Progetto cofinanziato dal Fondo europeo di sviluppo regionale
Projekt sofinancira Evropski sklad za regionalni razvoj

Naravni rezervat Škocjanski zaton; risba: STYLE HOUSE, Alfio Scarpa

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
 Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana
 502.2(497.4-751.3Škocjanski zaton)(036)

ZELENO srce Kopra : vodnik po naravnem rezervatu Škocjanski zaton / [avtorji besedil Borut Mozetič ... [et al.] ; avtorji besedil o projektu Adriawet,2000 Federica Mancini ... [et al.] ; zbrali in uredili Bojana Lipej ... et al.] . - 2. dopolnjena izd. - Ljubljana : Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije DOPPS, 2014

ISBN 978-961-6674-22-5
 1. Mozetič, Borut, 1964- 2. Lipej, Bojana, 1964- 272221184

ZELENO SRCE KOPRA: vodnik po Naravnem rezervatu Škocjanski zaton
 2. dopolnjena izdaja

Izdajatelj:
 Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS)
 Tržaška cesta 2, 1000 Ljubljana
 Tel.: +386 (0)1 426 5875, Faks: +386 (0)1 425 1181
 E-pošta: dopps@dopps.si
 Spletna stran: www.ptice.si

Informacije:
 DOPPS – začasna informacijska pisarna NR Škocjanski zaton
 Staničev trg/Piazzetta Valentin Stanič 16, 6000 Koper/Capodistria
 Tel.: +386 (0)5 626 0370, (0)51 680 442, Faks: +386 (0)5 626 0369
 E-pošta: skocjanski@skocjanski-zatok.org
 Spletna stran: www.skocjanski-zatok.org

Zbrali in uredili: Bojana Lipej, Borut Mozetič, Tadeja Oven, Bia Rakar, Nataša Šalaja / **Avtorji besedil:** Matjaž Bedjanič, dr. Oskar Fritz, dr. Mitja Kaligarič, Bojana Lipej, dr. Lovrenc Lipej, Borut Mozetič, Bojan Marčeta, Nataša Šalaja, mag. Slavko Polak, Cristian Trani, Barbara Vidmar, Matej Župančič / **Avtorji besedil o projektu Adriawet 2000:** Federica Mancini, Fabio Perco, Massimiliano Pinat, Giulia Ruol, Federico Vianello / **Strokovni pregled:** Kajetan Kravos, Tomaž Mihelič, Borut Rubinič, Jana Kus Veenvliet, Paul Veenvliet, Eva Vukelič / **Oblikovanje:** Darja Šipec / **Stampa:** Schwarz Print d.o.o. / **Naklada:** 10.000 izvodov

2. dopolnjena izdaja – DOPPS, 2014

1. izdaja publikacije v 2010 je nastala s finančno pomočjo Zavarovalnice Triglav d.d.
 2. dopolnjena izdaja publikacije v 2014 je nastala v sklopu projekta ADRIAWET 2000, sofinanciranega v okviru Programa čezmejnega sodelovanja Slovenija-Italija 2007-2013.

Pričujoča publikacija je na voljo v slovenskem in italijanskem jeziku. V elektronski obliki je dostopna na spletni strani <http://skocjanski-zatok.org/>.

Vsebinska publikacije ne odraža nujno uradnega stališča Evropske unije. Za vsebino publikacije so odgovorni izključno avtorji.

OSEBNA IZKAZNICA

POVRŠINA REZERVATA:
122 hektarjev

LASTNIŠTVO:
Republika Slovenija

RAZGLASITVE:
naravni rezervat

(Zakon o Naravnem rezervatu Škocjanski zatok; Uradni list RS, št. 20/1998)
ekološko pomembno območje – EPO

(Uredba o ekološko pomembnih območjih; Uradni list RS, št. 48/2004 *et al*)
posebno varstveno območje – območje Natura 2000

(Uredba o posebnih varstvenih območjih; Uradni list RS, št. 49/2004 *et al*)
naravna vrednota

(geomorfološka, hidrološka, botanična, zoološka in ekosistemska; Pravilnik o določitvi in varstvu naravnih vrednot; Uradni list RS, št. 111/2004 *et al*)

UPRAVLJANJE:
Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS)

Začasni informacijski center NR Škocjanski zatok
Staničev trg/Piazzetta Valentin Stanič 16, 6000 Koper/Capodistria
Spletna stran: www.skocjanski-zatok.org, www.ptice.si

VARSTVO:
Zavod RS za varstvo narave, Območna enota Piran
Trg Etbina Kristana /Piazza Etbin Kristan 1, 6310 Izola/Isola
Spletna stran: www.zrsvn.si

NARAVNI REZERVAT ŠKOCJANSKI ZATOK

Naravni rezervat Škocjanski zatok je 122 hektarjev veliko sredozemsko mokrišče in hkrati največje brakično (polslano) močvirje v Sloveniji. Leži med gričem Srmin, koprskim pristaniščem, starim mestnim jedrom Kopra ter avtocesto in železniško progo Koper-Kozina.

Škocjanski zatok sestavljata dva dela:

- brakična laguna z gnezditvenimi otočki, poslanimi mlakami in poloji, na katerih se razraščajo različne vrste slanuš in
- sladkovodno močvirje z močvirnimi travniki in odprtimi vodnimi površinami, obdano s trstičjem in toploljubnimi grmišči na Bertoški bonifiki.

KROŽNA UČNA POT

Po obrobju sladkovodnega dela rezervata na Bertoški bonifiki je speljana nekaj več kot dva kilometra dolga krožna učna pot. Poteka od vhoda v rezervat med močvirnimi travniki in razbremenilnikom Ara na južnem delu rezervata in se nato na zahodnem delu ob nasipu med bonifiko in laguno približa brakičnemu delu rezervata. V nadaljevanju se učna pot vije med trstičjem in odprtimi vodnimi površinami na severnem delu rezervata nazaj proti vhodu.

foto: Bojan Škerjanc

Na ključnih mestih se krožna učna pot razširi v urejena opazovališča z izobraževalnimi vsebinami o rastlinskem in živalskem svetu Škocjanskega zatoka. Eno izmed opazovališč je dvojno, z njega pa je mogoče opazovati vodne habitate s trstičjem na obeh straneh učne poti, ki sta med seboj povezani z brvjo. Ob poti so urejene mlake različnih velikosti in oblik, ki so polne življenja in obiskovalcem rezervata omogočajo doživljanje narave iz neposredne bližine.

Dostopi in sama učna pot so prilagojeni za obisk ljudi s posebnimi potrebami – slepih in slabovidnih ter gibalno oviranih.

foto: Bojana Lipej

DOŽIVLJANJE NARAVE V ŠKOCJANSKEM ZATOKU

Za vsakogar, ki bi rad doživel zakladnico biotske pestrosti sredozemskega mokrišča v malem, je obisk Naravnega rezervata Škocjanski zatok prava izbira. Na sprehodu po urejeni učni poti obiskovalci lahko spoznajo bogat rastlinski in živalski svet rezervata z mnogimi redkimi in ogroženimi vrstami. Favniško podobo območja dopolnjujejo še kamarški konji in istrsko podolsko govedo, ki s pašo skrbijo za vegetacijsko ravnovesje sladkovodnega dela naravnega rezervata.

Ob obisku zavarovanih območij se moramo obiskovalci zavedati, da so v prvi vrsti dom različnih ogroženih živalskih in rastlinskih vrst. Zato je nujno, da svoje vedenje prilagodimo njihovim zahtevam. Prosimo vas, da ob obisku Škocjanskega zatoka upoštevate opozorila na informativnih tablah in v publikacijah, posebna obvestila upravitelja ter napotke zaposlenih.

foto: Tomaž Mihelič

Rezervat si oglejte peš. Držite se utrjenih učnih poti in se ne vzpenjajte na nasipe. Za vas smo na najboljša mesta postavili opazovalnice, kjer ob opazovanju ne boste plašili ptic. Tako boste tudi ostalim obiskovalcem omogočili, da uživajo v doživljanju živega sveta rezervata.

foto: Mirko Kastelic

BRAKIČNA ŽIVLJENJSKA OKOLJA

Polslana laguna z gnezditvenimi otočki, morskimi močvirji in poloji, na katerih se razraščajo različne vrste slanuš, obsega skoraj tri četrtine Škocjanskega zatoka. Zanj so značilni številni lagunski elementi, kot so osrednje območje z globoko vodo, mreža sekundarnih jarkov, plitvine in bibavične ravnice brez vegetacije ter otočki in slana muljasta tla z vegetacijo slanuš, ki usmerjajo vodne tokove, katere povzročata veter in plimovanje.

Iz osrednjega območja z globoko vodo se dno lagune proti obali postopoma dviguje v sekundarne jarke in plitvine, ki segajo vse do območja bibavičnih ravníc, kjer preidejo v poloje z vegetacijo morskih obrežij. Lagunarni del rezervata se napaja tako z morskó kot sladko vodo. Z morskim kanalom, ki poteka skozi koprsko pristanišče, je laguna neposredno povezana z morjem, z vzhodne strani pa se vanjo po levem kraku, imenovanem tudi Ara, izliva reka Rižana.

Morsko laguno oblikuje pester preplet vsaj petih habitatnih tipov, varovanih na evropskem nivoju v okviru omrežja Natura 2000. Celotno vodno telo lagune Škocjanskega zatoka je prioritetni habitatni tip obalne lagune (Natura 2000 koda 1150*), kot so opredeljena v Evropi zelo redka plitva območja z morskó vodo, ki so vsaj delno ločena od morja.

foto: Borut Mozetič

OBMOČJA Z GLOBOKO VODO

Po osrednjem kanalu, ki deluje kot arterija, prihaja sveža morska voda globoko v notranjost lagune. Tako ne preseneča dejstvo, da je v laguni najti številne značilne predstavnike lagunske favne nevretenčarjev. Med njimi so zlasti pogoste školjke *Cerastoderma glauca* in *Abra segmentum* ter polži vrst *Haminoea hydatis* in *Hydrobia* sp. Med raki je značilna postranica *Corophium orientale*, ki ima zelo pomembno vlogo v prehranjevalnem spletu, saj je priljubljen plen nekaterih vrst ptic. Poleg značilnih lagunskih nevretenčarjev najdemo v območjih z globoko vodo tudi mnoge morske, pa tudi sladkovodne nevretenčarje. V laguni živita tudi morski polž *Cyclope neritea* in morska mokrica *Sphaeroma hookeri*, za katero je značilno, da se v nevarnosti zvije v kroglico. V zimskem času, ko je slanost običajno nižja, pa v laguni mrgoli ličink trzač (Chironomidae).

Območja z globoko vodo so primerno življenjsko okolje za nekatere tipične morske vrste rib, kot so cipilji (Mugilidae) in glavački (*Pomatoschistus* sp.), pa tudi za tiste, ki prenesejo širši razpon slanosti, kot je naprimer solinarka (*Aphanius fasciatus*).

Območja z globoko vodo privabljajo tudi številne vrste vodnih ptic, ki se prehranjujejo s potapljanjem ali prevračanjem. Med njimi so najbolj številčno zastopani predstavniki iz družine ponirkov (Podicipedidae), kormoranov (Phalacrocoracidae) in plovcev (Anatidae). To velja zlasti za zimski čas, saj vodna površina lagunskega dela rezervata zaradi brakičnosti in geografske lege večinoma ne zamrzne.

zlati cipilji (*Liza aurata*), foto: Mirko Kastelic

mali ponirki, foto: Peter Buchner

PLITVINE IN POLOJI

Posebna zanimivost Škocjanskega zatoka so poloji, kjer so svoje rastišče našle rastline morskih obrežj – slanuše, ki so prilagojene na rast na slani podlagi. Osrednji, najgloblji del lagune navzven postopoma prehaja v bolj plitvo vodo vse do območja bibavičnega pasu, kjer vodna površina iz plitvin in bibavičnih ravnin brez vegetacije preide v poloje s pionirsko vegetacijo slanuš enoletnic in naprej v višja polsuha slana muljasta tla s slanušami trajnicami v območju delovanja valov in pršca. Taka rastišča so v Sloveniji izjemno redka in posebnega pomena, saj jih najdemo le na naplavnih rečnih ravninah Piranskega, Strunjanskega in Koprškega zaliva ter v Škocjanskem zatoku.

Poloji, ki so lahko muljasti ali peščeni, so izredno pestro, bogato in nestanovitno življenjsko okolje. Izpostavljeni so valovanju ter bibavici, nenehnemu delovanju plime in oseke, s tem pa tudi velikim nihanjem temperature.

Peščeno in blatno dno bibavičnih ravnin preraščajo alge in morske semenke, med katerimi je najbolj razširjena obmorska rupija (*Ruppia maritima*). Ta prostor poseljujejo bentoški nevretenčarji (mnogoščetinci, raki, polži, školjke...) ter več vrst rib, ki skupaj z morskim rastlinjem predstavljajo lahko dostopno hrano za številne vrste močvirskih ptic, kot so čaplje (Ardeidae), tukalice (Rallidae) in obvodne ptice iz skupine pobrežnikov (Charadriiformes).

močvirski martinec in mali prodnik med prehranjevanjem, foto: Mirko Kastelic

MULJASTI POLOJI, KJER USPEVAJO SLANUŠE ENOLETNICE

Rastišča slanuš enoletnic so ekstremna življenjska okolja, revna z mineralnimi snovmi in slabih kisikovih razmer, ki so stalno podvržena spreminjanju vodostaja. Na območju naravnega rezervata muljaste poloje večinoma prerašča pionirska vrsta navadni osočnik (*Salicornia europaea*), kateremu se pridružuje obrežna lobodka (*Suaeda maritima*), ki ravno tako dobro prenaša slanost in zalitost z vodo.

foto: Borut Mozetič

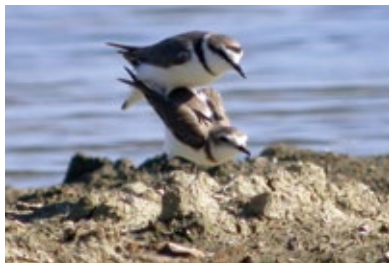
SLANA MULJASTO-PEŠČENA TLA, PORASLA S SLANUŠAMI TRAJNICAMI

Višje ležeči muljasto-peščeni poloji, porasli s slanušami trajnicami, sledijo pionirski vegetaciji slanuš enoletnic. To je redko in ogroženo življenjsko okolje, ki ga večinoma gradijo navadni členkar ali grmičasta členjača (*Sarcocornia fruticosa*), ozkolistna mrežica (*Limonium angustifolium*) in navadni lobodovec ali toliščakasta loboda (*Atriplex portulacoides*). Združbe halofitnih trajnic uspevajo na polsuhih slanih tleh, ki zaradi višine oziroma oddaljenosti od morja niso pod stalnim vplivom plimovanja.

foto: Borut Mozetič

Ker višji predeli polojev v spomladanskih in poletnih mesecih večinoma niso poplavljeni, so zelo primerni za gnezditve ptic. V takšnem življenjskem okolju gnezdijo navadna (*Sterna hirundo*) in mala čigra (*Sternula albifrons*), polojnik (*Himantopus himantopus*), rdečenogi martinček (*Tringa totanus*) ter beločeli in mali deževnik (*Charadrius alexandrinus*, *C. dubius*).

beločeli deževnik, foto: Iztok Škornik

gnezdo, foto: Iztok Škornik

begavec, foto: Iztok Škornik

Beločeli deževnik je zelo ogrožena vrsta, ki v Sloveniji redno gnezdi le v Krajinskem parku Sečoveljske soline. Svoje »skromno« gnezdo obda s školjčnimi lupinicami, drobnimi kamenčki in algami. Na taki gomilici samica znese od dve do štiri sivo-rjavo lisasta jajca, ki se odlično stapljajo z barvo okolice. Z varovalno barvo je narava obdarila tudi puhaste mladiče beločelega deževnika, ki jim pravimo begavci. Zanje je značilno, da zelo hitro zapustijo gnezdo, saj so se sposobni sami prehranjevati že v nekaj urah po izvalitvi.

ALI STE VEDELI, DA NA SLANIH TLEH ŠKOCJANSKEGA ZATOKA LAHKO USPEVAJO LE SLANUŠE?

Rastline, ki rastejo na slanih tleh, se soočajo s problemom: kako do vode?

V slanih tleh se pojavlja velika koncentracija različnih raztopljenih snovi, npr. različnih soli. Ker je koncentracija teh snovi v okolici rastline večja, kot pa v rastlinskih celicah, voda ne more pritekati v celice, ampak celice zapušča. Zato slana tla niso poseljena z rastlinami, oziroma so tam le posebne rastline, ki so se v dolgih obdobjih prilagodile na slana tla. To so slanuše ali halofiti.

Kako so se slanuše prilagodile na slana tla?

Večina se jih je prilagodila na podoben način kot puščavske rastline, ki trpijo sušo. Vodo lahko črpajo le takrat, ko se le-ta v tleh zaradi dežja dovolj razredči, da razlika v koncentraciji omogoči pritekanje vode v celice. Prav zato so te rastline razvile enake prilagoditve kot puščavske ali polpuščavske rastline. Imajo mesnate liste in mesnata stebela, v katerih skladiščijo vodo. Listne površine takšnih rastlin so zmanjšane, ali pa listov sploh ni in fotosintezo opravlja steblo. Nekatere slanuše imajo celo posebne solne žleze, skozi katere izločajo sol.

foto: Borut Mozetič

foto: Borut Mozetič

foto: Borut Mozetič

NAJBOLJ ZNAČILNE SLANUŠE V ŠKOCJANSKEM ZATOKU

Navadni osočnik (*Salicornia europaea*)

Osočnik je pionirska enoletnica brez listov in z mesnatimi členastim stebлом. Cvetovi so neznatni in se razvijejo po trije na vsakem členku. V poznem poletju in jeseni se osočnik obarva v čudovito rdečo barvo, kar je posledica pomanjkanja dušika. Steblo osočnika so včasih uporabljali v prehrani zaradi njegove mehkebe in sočnosti.

Obrežna lobodka (*Suaeda maritima*)

Obrežna lobodka je slanuša enoletnica, ki kot pionirska rastlina porašča morju najbližja rastišča. Jeseni, ko se obarva v značilno vijolično-rdečo barvo, proizvede tudi veliko drobnih črnih semen, ki naslednje leto dobro kalijo.

Ozkolistna mrežica (*Limonium angustifolium*)

Ozkolistna mrežica je slanuša trajnica, ki za rast potrebuje vlažna, ilovnata in slana tla. Iz trdih, trepežnih, le rahlo mesnatih listov listne rozete požene več stebel z majhnimi cvetovi. Ti cvetovi so vijoličaste barve in imajo venčne liste suhe, pergamentaste, zato jih radi nabirajo za suhe šopke, kar pa ni dovoljeno. Mrežica ima na spodnji strani listov solne žleze, ki so spremenjene listne reže. Ob suhem vremenu lahko opazujemo na listih kockaste kristalčke soli, ki jih izloča.

foto: Josip Otopal

foto: Barbara Dobrila

foto: Iztok Škornik

Navadni členkar ali grmičasta členjača (*Sarcocornia fruticosa*)

V Škocjanskem zatoku je navadni členkar zelo pogosta vrsta. To je mesnata slanuša trajnica brez listov in z olesenim spodnjim delom stebela. Cvetovi so neznatni, njegova razrast pa je polegla.

Navadni lobodovec ali tolščakasta loboda (*Atriplex portulacoides*)

Navadni lobodovec je polegla rastlina, ki ima omesenele liste sivkasto-srebrne barve. Je značilen predstavnik bolj suhih tal, njegovi cvetovi pa so neznatni. Skupaj z navadnim členkarjem, ozkolistno mrežico in obmorskim pelinom gradi redki in ogrožen habitat halofitnih trajnic.

Obmorski loček (*Juncus maritimus*)

To je rastlina obmorskih močvirij, ki nima posebnih prilagoditev na slana tla. V okroglih poganjkih je zračno tkivo, ki rastlini omogoča vzgon, ko jo ob plimovanju zalije voda. V Škocjanskem zatoku uspeva na bolj vlažnih tleh.

Slanuše v Škocjanskem zatoku sodijo med zavarovane rastline, ki so v slovenskem prostoru redke in ogrožene. Zato jih le opazujemo in vanje na noben način ne posegamo, jih ne trgamo, izkopavamo, lomimo ali na drugačen način poškodujemo ter ne odnašamo iz rezervata.

RIBE V ŠKOCJANSKEM ZATOKU

Čeprav je bil Škocjanski zatok že od svojega nastanka podvržen velikim spremembam in preobrazbi, še posebej v zadnjih petih letih, najdemo danes v njem že prave lagunske elemente. Tipični vrsti lagunskih rib sta solinarka (*Aphanius fasciatus*) in lagunski glavaček (*Knipowitschia caucasica*). Druge vrste rib, kot sta naprimer kačje šilo (*Nerophis ophidion*) in travni glavač (*Zosterisessor ophiocephalus*), so tesno povezane s prisotnostjo morskih trav. Pričakovane vrste za tako okolje so tudi razne vrste cipljev (Mugilidae) in mali gavuni (*Atherina boyeri*), ki se tu pojavljajo v velikem številu. Že sedaj so v laguni naravnega rezervata najbolj številčne ribe iz družine glavačev (Gobiidae), cipljev (Mugilidae) in gavunov (Atherinidae). Pogosta je tudi tujerodna vrsta gambuzija (*Gambusia holbrooki*), še posebej v zahodnem delu lagune.

črni glavač (*Gobius niger*), foto: Lovrenc Lipej

solinarka, foto: Paul Veenliet

gambuzija, foto: Paul Veenliet

Solinarka (*Cyprinodon fasciatus*)

Riba solinarka se v zatoku pojavlja v osrednjem delu lagune, še posebej na območju med razbremenilnikom Aro in prehodom v morski kanal. Zraste do največ 6 cm. Spola se jasno razlikujeta po vzorcu, še posebej v času svatovanja. Hrani se z drobnimi nevretenčarji. Sodi med varovane vrste v Škocjanskem zatoku, za katere je opredeljeno posebno ohranitveno območje – območje Natura 2000.

Gambuzija (*Gambusia holbrooki*)

Gambuzija je tujerodna vrsta živorodnih krapovcev, ki izvira iz atlantskega dela severne Amerike in Mehškega zaliva. Samice so znatno večje kot samci in lahko zrastejo do 8 cm. Glede prehrane ni izbircna. Vrsta je številčna tudi v sladkovodnem delu rezervata, zlasti v jarkih ob učni poti. Gambuzijo so z namenom zatiranja in nadzorovanja populacij komarjev po letu 1920 začeli naseljevali v Evropo. Leta 1927 so jo naselili v Trstu, od koder se je hitro razširila tudi k nam.

SLADKOVODNA ŽIVLJENJSKA OKOLJA

Sladkovodno močvirje na Bertoški bonifiki smo uredili kot nadomestilo za uničena močvirja, ki so se do leta 1990 razprostirala ob izlivu reke Badaševice v Škocjanski zatok. S prepletom različnih sladkovodnih življenjskih okolij, značilnih za izlivne dele rek v Jadransko morje, smo omogočili bivanje in razmnoževanje velikemu številu rastlinskih in živalskih vrst.

Izlivni del levega kraka Rižane gradi sladkovodno močvirje z vlažnimi in močvirnimi travniki, odprtimi vodnimi površinami, sestoji trstičja in toploljubnimi grmišči na Bertoški bonifiki, ki je polno najrazličnejše hrane. Obilje sladkovodnega življenja, od vodnih rastlin do majhnih vodnih organizmov – maločlenarjev, mehkužcev, rakov, ličink kačjih pastirjev in vodnih hroščev, paglavcev žab in majhnih rib – privablja velike jate pobrežnikov in čapelj. Te, večinoma dolgonoge in dolgokljune ptice, v mehki močvirni zemlji, jarkih in plitvinah najdejo obilico hrane. V času selitve in prezimovanja močvirni travniki in vodne površine sladkovodnega dela rezervata privabljajo tudi velike jate plovcev, predvsem gosi (*Anser* sp.) in različnih vrst rac (*Anas* sp.), ki se pretežno hranijo z rastlinsko hrano: listi vodnih rastlin, poganjki trav in trstičja ter koreninami. Nekatere vrste rac iz rodu rac potapljavk (*Aythya* sp.) pa se pri iskanju majhnih vodnih živali tudi potapljajo.

čapljica z bramorjem, foto: Bojan Škerjanc

foto: Borut Mozetič

beločela gos, foto: Igor Brajnik

Z degradacijo prostora so gosi v Slovenskem primorju izgubile večino primernih mest za prezimovanje. Po obnovi Škocjanskega zatoka pa so se gosi tu ponovno začele pojavljati v večjem številu. Največje jate boste v rezervatu lahko v zimskih mesecih opazovali na Bertoški bonifiki. V prepletu vlažnih travnikov in vode najdejo dobra prehranjevališča in obenem varna prenočišča.

beločeli gosi, rdečevrata in mala gos, foto: Borut Mozetič

MOČVIRNI TRAVNIKI

Močvirni travniki so občasno ali stalno poplavljeni z vodo. Raztezajo se na južnem delu sladkovodnega močvirja na Bertoški bonifiki. Pticom nudijo primerno počivališče, zaradi obilja hrane, ki jo najdejo v mehki zemlji, pa predvsem pomembno prehranjevališče. Za nekatere vrste so šopi šašja in ločja tudi skrivališče pred plenilci.

Močvirni travniki so na selitveni poti dobrodošla postaja velikim škurhom (*Numenius arquata*), kozicam (*Gallinago gallinago*), togotnikom (*Philomachus pugnax*), čnoredim kljunačem (*Limosa limosa*), različnim vrstam martincev (*Tringa* spp.) in še mnogim drugim vrstam pobreznikom.

Na obrobju močvirnih travnikov najdejo obilo hrane in zatočišče tudi majhni žužkojedci sesalci, kot so rovkve (*Crocidura* sp.), krt (*Talpa europaea*) ali beloprski jež (*Erinaceus concolor*). V Škocjanskem zatoku živi tudi etruščanska rovkva (*Suncus etruscus*), najmanjši evropski sesalec, vendar je njen način življenja zelo skrit in jo zato težko opazimo.

Tukaj najdemo tudi ozkega vrtenca (*Vertigo angustior*), majhnega kopenskega polža s komaj 1,8 mm dolgo hišico. Od sorodnih vrst tega rodu se ozki vrtenec loči po levosučno zaviti hišici in po življenjskem prostoru. Najdemo ga v mahu in stelji na zamočvirjenih travnikih ter v pasu obrežne vegetacije. V Škocjanskem zatoku je vrsta pogosta in splošno razširjena ob sladkovodnih jarkih in na močvirnih travnikih.

ozki vrtenec, foto: Slavko Polak

veliki škurhi, foto: Edi Koren

etruščanska rovkva, foto: Lovrenc Lipej

Kako skrbimo, da se travniki ne zarastejo?

Močvirne travnike vzdržujemo s košnjo in pašo. Kamarški konji in podolsko govedo se na njih pasejo vse leto, kosimo pa jih po zaključku gnezdilnega obdobja – konec avgusta in v septembru.

foto: Mirko Kastelic

Ali poznate staro podolsko govedo?

Staro istrsko oziroma podolsko govedo so k nam predavnimi časi pripeljali Huni. Naši predniki so jih uporabljali predvsem kot vprežne živali za prevoz in obdelavo polj ter vinogradov. Zaradi gospodarskega razvoja jih je pred desetletji nadomestil traktor, nekdanj prevladujoča pasma na področju Istre pa je v Sloveniji izumrla. Stoletja pred pojavom strojne mehanizacije so preživljali družine, nepogrešljivi so bili pri delu na polju, v vinogradu in v gozdu.

Po dolgoletnih prizadevanjih smo v sodelovanju z Veterinarsko ambulanto Koper, lokalnimi društvi ter Mestno občino Koper poleti 2007, podolsko govedo povrnili v slovensko Istro. Naselili smo jih tudi v Škocjanskem zatoku, kjer nam pomagajo ohranjati primerno vegetacijo, razveseljujejo obiskovalce in hkrati obujajo spomin na davne čase, ko so bili še življenjski vsakdan sožitja med človekom in živaljo.

Podolsko govedo je delovno, odporno, vzdržljivo in vztrajno, vodljivo pri delu, skromno v prehrani, živahnega temperamenta in zelo navezano na človeka. Živijo do dvajset let in več, dosežejo do tisoč kilogramov telesne teže, imajo čvrste parklje, njihov korak pa je dolg in počasen. Včasih so jim na vrhove dolgih rogov privili medeninaste kroglice, da ne bi poškodovali ljudi ali drugih živali.

foto: Mirko Kastelic

Kaj pa kamarški konji?

Kamarški konji živijo prosto v naravi v močvirjih na izlivu reke Rone v Franciji. Pasma je zelo stara in se je skozi naravno selekcijo prilagodila na življenje v močvirju. Skotijo se črne ali temno sive barve, ko odrastejo, pa postanejo beli. V začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja so jih iz Francije pripeljali v Deželni naravni rezervat na izlivu Soče v sosednji Italiji, katerega upravljavci so Naravnemu rezervatu Škocjanski zatok leta 2008 poklonili prvi dve kobilici. V 2013 smo v Franciji kupili še žrebca ter žrebičko in tako poskrbeli za gensko raznolikost začetne črede te pasme v Sloveniji. Ker se pasejo tudi na območjih z globoko vodo, so pri upravljanju sladkovodnega močvirja nepogrešljivi.

foto: Mirko Kastelic

SESTOJI TRSTIČJA

Trstičje je rastlinska združba, v kateri prevladuje navadni trst (*Phragmites australis*). Da trstičje dobro uspeva, mora biti vedno v stiku z vodo. Najbolj značilne vrste ptic, ki so tukaj našle svoj življenjski prostor, so rakar (*Acrocephalus arundinaceus*), srpična trstnica (*Acrocephalus scirpaceus*) in čapljica (*Ixobrychus minutus*), ki rada oponaša trstičje s svojim navzgor obrnjenim dolgim kljunom.

rakar, foto: Mirko Kastelic

Ali veste, da se v Škocjanskem zatoku pojavljata dva tipa trstičja?

Sladkovodno trstičje je v Škocjanskem zatoku dobro razvito in predstavlja pomembno življenjsko okolje za mnoge živali, saj jim nudi prostor za prehranjevanje in gnezditve ter odlično zavetje. Največji sklenjeni sestoj sladkovodnega trstičja je na skrajnem severnem delu rezervata na Bertoški bonifiki ter ob jarkih južnega dela bonifike.

V takšnem življenjskem okolju lahko opazimo tudi največjega glodalca v Škocjanskem zatoku – nutrijo (*Myocastor coypus*). To je tujerodna vrsta, ki so jo včasih gojili zaradi krzna, danes pa nutrije živijo prosto v naravi. O njihovi navzočnosti se lahko prepričamo tudi po značilnih travnatih toboganih, po katerih se spuščajo z vrhov nasipov v jarke.

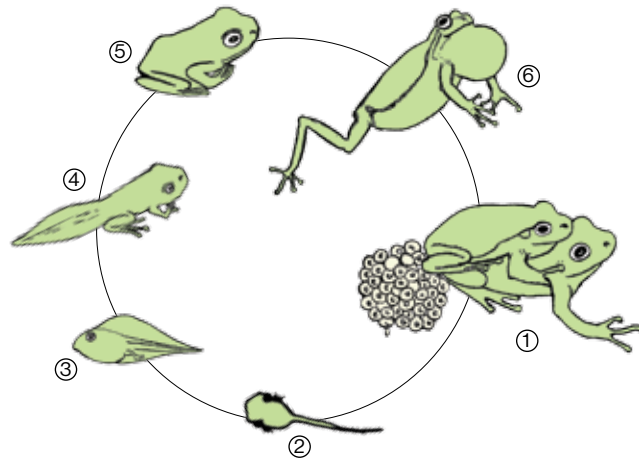
nutrija, foto: Mirko Kastelic

Zaslajeno ali somorno trstičje se od sladkovodnega razlikuje po tem, da raste v slani vodi in se v njegovi podrasti pojavljajo slanuše ali halofiti. Takšno trstičje porašča obrobje lagune Škocjanskega zatoka. Največ ga najdemo ravno na izlivnem delu Are. V zelo slanah razmerah zraste nekoliko manjše, posebej nizko pa ostane na sušnejših tleh. V takšnem življenjskem okolju raste obmorska triroglja (*Triglochin maritimum*), redka halofitna trajnica z ozkimi »travastimi«
listi in neznatnimi cvetovi v klasastem socvetju. V Škocjanskem zatoku je bila nazadnje opažena pred dvajsetimi leti, kar so zadnja opažanja na ozemlju Slovenije.

MLAKE IN JARKI

Na sladkovodnem delu Škocjanskega zatoka najdemo številne luže in jarke, ki jih naseljujejo različne vrste nevretenčarjev, dvoživk in plazilcev. Za obiskovalce so posebej zanimivi jarki in mlake, ki se nizajo vzdolž krožne učne poti. V njih mrgolijo najrazličnejše živali, od kačjih pastirjev, ki so številčno najbolj bogato zastopani, do različnih vrst kač, pupkov in žab, katerih življenjski cikel poteka tako v vodnem kot tudi kopenskem življenjskem okolju.

foto: Edi Koren

razvojni krog brezrepnih dvoživk:
1 - parjenje in odlaganje mresta,
2 - 4 razvoj ličinke / paglavca,
5 - preobražen mlad osebek,
6 - odrasel osebek;
risba: Maja Cipot

foto: Bojana Lipej

Dvoživke

Med trstičjem in ostalim vodnim rastlinjem lahko pozoren obiskovalec najprej opazi žabo debeloglavko (*Pelophylax ridibundus*), najpogostejšo vrsto dvoživke v Škocjanskem zatoku. Poleg nje se v rezervatu pojavljajo še zelena krastača (*Bufo viridis*), navadna krastača (*Bufo bufo*), rosnica (*Rana dalmatina*) in zelena rega (*Hyla arborea*).

Debeloglavka (*Pelophylax ridibundus*) spada v skupino zelenih žab, za katere je značilno, da vse življenje preživijo v vodi ali v njeni neposredni bližini, kjer se razmnožujejo, prehranjujejo in prezimujejo. V obdobju parjenja se samci smejoče oglašajo s pomočjo parnih zvočnih mehurjev, ki se izvihata ob kotičkih ust, in tako privabljajo samice.

V rezervatu lahko pričakujemo tudi **pisano žabo** (*Pelophylax lessonae*), vrsto iz skupine zelenih žab, ki je bolj vezana na vlažne in močvirne travnike. Vrsti se občasno križata, potomci tega križanja so zelene žabe (*Pelophylax klepton esculentus*),

debeloglavka, foto: Mirko Kastelic

zelena rega, foto: Mirko Kastelic

ki kot hibridi zasedajo počasi tekoče in stoječe vode kot tudi vlažne in močvirne travnike. Vse tri vrste so dobri pokazatelji stanja kakovosti počasi tekočih in stoječih voda.

Veliki pupek (*Triturus cristatus*) je zelo občutljiv na spremembe v okolju in ogrožen zaradi izgube življenjskih okolij, primernih za razmnoževanje in prezimovanje. V času paritve veliki pupki naseljujejo stoječe vode. Po končani paritvi se vrnejo v zaraščene predele, kjer se skrivajo pod kamni in debli. Večinoma se izogibajo voda, v katerih so ribe. Prva opazovanja v letu 2012 kažejo, da so sanacijski in renaturacijski posegi v rezervatu pozitivno vplivali na njihovo populacijo. Predvsem v jarkih pogosto najdemo tudi **navadne pupke** (*Lissotriton vulgaris*), ki se prav tako izogibajo območjem z ribami.

Zelena krastača (*Bufo viridis*) je termofilna in evrihalina vrsta, kar pomeni, da sodi med vrste, ki se prilagajajo različni slanosti. Pojavlja se tako v sladkovodnih kot tudi brakičnih vodah Škocjanskega zatoka.

veliki pupek, foto: Paul Veenvliet

zelena krastača, foto: Kajetan Kravos

Plazilci

V Škocjanskem zatoku živijo tri vrste kač, od katerih nobena ni strupena. Najpogostejše so **kobranke** (*Natrix tessellata*), ki jih lahko opazimo predvsem v razbremenilniku Ara in v jarkih sladkovodnega dela rezervata. Prehranjujejo se z ribami, ki jih je v rezervatu in njegovih pritokih obilo. Pod vodno gladino se lahko potopijo tudi za daljši čas.

Manj pogoste so njihove najbližje sorodnice **belouške** (*Natrix natrix*), ki večinoma zasedajo vlažna okolja, najdemo pa jih tudi v gozdovih, mejicah in na travnikih. Pretežno se prehranjujejo z žabami in njihovimi razvojnimi stadiji. V Škocjanskem zatoku se večinoma zadržujejo na sladkovodnem delu in le občasno zaidejo v brakični del rezervata.

V bolj suhih, z grmičevjem zaraslih predelih, pa lahko dostikrat opazimo **črnico** (*Hierophis viridiflavus*), izredno hitro kačo.

kobranka, foto: Mirko Kastelic

belouška, foto: Paul Veenvliet

V Škocjanskem zatoku živi tudi želva **močvirska sklednica** (*Emys orbicularis*), katero pa je zaradi skritega načina življenja zelo težko opaziti. Živi v plitvih stojecih in počasi tekočih vodah z veliko rastlinja, zanjo pa so pomembni tudi suhi travniki v bližini odprtih vodnih površin. Na območju naravnega rezervata je, skupaj s tujerodnima **rdečevratko** (*Trachemys scripta elegans*) in **rumenovratko** (*Trachemys scripta scripta*), prisotna na območju Jezerca. V primerjavi s tujerodnima vrstama je slabo konkurenčna in neprimerno bolj občutljiva na spremembe v okolju.

močvirska sklednica, foto: Duša Vadnjak

Ob sprehodu po krožni učni poti lahko opazimo **primorsko kuščarico** (*Podarcis siculus campestris*), ki je najpogostejša kuščarica v rezervatu. Najdemo jo povsod na odprtih, nezaraščenih predelih, v največjem številu pa živi ob nasipu med Bertoško bonifiko in polslano laguno.

primorska kuščarica, foto: Mirko Kastelic

Kačji pastirji

Škocjanski zatok je postal že nekaj let po ureditvi sladkovodnega življenjskega okolja na Bertoški bonifiki dejansko najpomembnejše bivališče kačjih pastirjev na slovenski Obali. Življenje teh barvitih žuželk je razpeto med vodo, v kateri poteka razvoj ličink, in zrakom, katerega obvladujejo odrasli leteči dragulji. Na območju naravnega rezervata je bilo doslej zabeleženo pojavljanje kar 38 vrst kačjih pastirjev, med njimi je bila v letu 2012 tukaj fotografirana celo nova vrsta za slovensko favno – **temni slaniščar** (*Selysiotthemis nigra*).

Prvi kačji pastir, ki ga lahko ob sončnih dneh opazujemo že februarja ali marca in je v Škocjanskem zatoku pogost, je **prisojni zimnik** (*Sympetma fusca*) iz družine zverc. Med našimi kačjimi pastirji je nekaj prav posebnega, saj edini preživi obdobje mrzle zime kot odrasla žuželka.

Modri kresničar (*Ischnura elegans*) sodi med najpogostejše in najbolj prilagodljive vrste kačjih pastirjev pri nas. Tega drobnega enakokrilega kačjega pastirja iz družine škratcev srečujemo ob najrazličnejših vodnih življenjskih okoljih od nižin do gora, živi pa seveda tudi v Škocjanskem zatoku.

Rdeči voščenc (*Ceriagrion tenellum*) sodi v Sloveniji med najbolj ogrožene vrste kačjih pastirjev, saj so ga melioracije, regulacije in različni drugi človekovi posegi v mokrišča privedli skorajda na prag izumrtja. Danes je vrsta

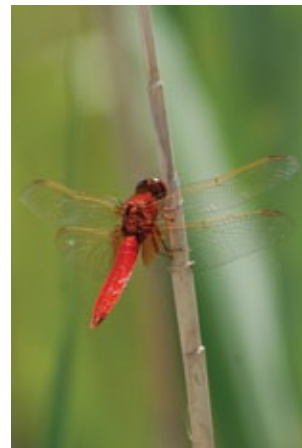
modri kresničar, foto: Slavko Polak

znana s skupno okoli 20 območij na Krasu, Obali in v Vipavski dolini. Ta močno ogrožena vrsta je bila najdena tudi na območju Naravnega rezervata Škocjanski zatok, vendar zaenkrat le posamič.

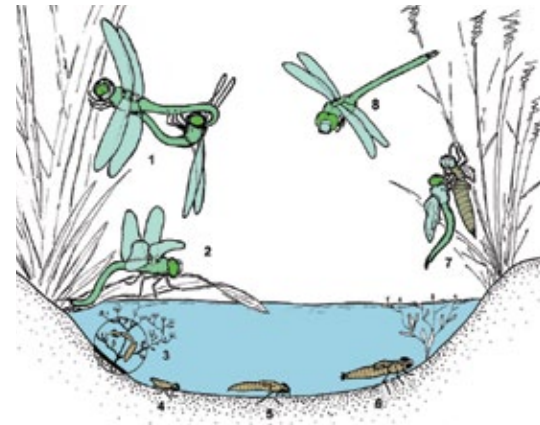
Sredozemski kamenjak (*Sympetrum meridionale*) je v Sloveniji opredeljen kot redka vrsta. V sladkovodnem delu Škocjanskega zatoka se uspešno razmnožuje, kar predstavlja trenutno edino območje s potrjenim razvojem te vrste v Sloveniji. Sredozemski kamenjak je z vidika ohranjanja kačjih pastirjev eden najpomembnejših pokazateljev vrednosti in pomena Škocjanskega zatoka.

Poleg **progastega kamenjaka** (*Sympetrum striolatum*) je **črni ploščec** (*Libellula fulva*) eden najpogostejših raznokrilih kačjih pastirjev na območju rezervata. Najdemo ga tako ob stoječih vodah, kot ob različnih kanalih, jarkih in potokih. V Škocjanskem zatoku je bila vrsta pogosta že pred ureditvijo sladkovodnega močvirja na bonifiki.

Žareče barve samčca **opoldanskega škrlatca** (*Crocothemis erythraea*) nas bodo v Škocjanskem zatoku razveseljevale v vročih poletnih dneh.

opoldanski škrlatec, foto: Slavko Polak

razvojni cikel kačjega pastirja: 1 - parjenje, 2 - odlaganje jajčec, 3 - 6 razvoj ličinke, 7 - zadnja levitev oz. preobrazba, 8 - odrasel osebek; risba: Matjaž Bedjančič

Metulji

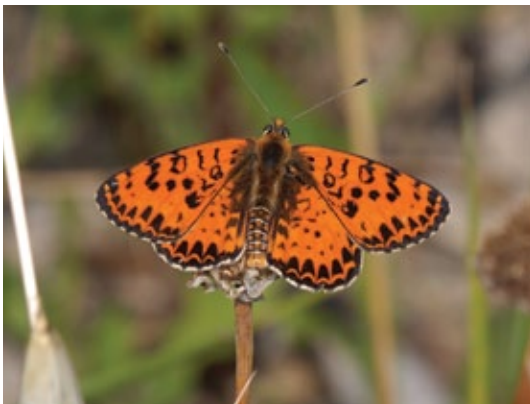
Pri raziskavah favne metuljev Škocjanskega zatoka smo doslej zabeležili 300 vrst metuljev, od katerih jih le 45 uvrščamo med tako imenovane dnevne metulje, vse ostale vrste pa štejeemo med nočno ali pretežno nočno dejavne metulje. Zlasti med nočnimi metulji so številne vrste vezane na močvirne habitate, trstišča, šašja ter brakična okolja in zato redke ter ogrožene.

Jadralca (*Iphiclides podalirius*) lahko v Škocjanskem zatoku opazujemo od konca aprila do septembra, saj se pojavlja v dveh generacijah. Gosenice te vrste se razvijajo predvsem na črnem trnu, redkeje tudi na sadnem drevju.

Rdeči pisanček (*Melitaea didyma*) je od sorodnih vrst pisančkov najživahneje rdeče-oranžno obarvan. Na nasipih Bertoške bonifike ima vrsta že lepo razvito in močno lokalno populacijo. Gosenice se razvijajo zlasti na trpotcih. Na Primorskem vrsta nastopa v dveh generacijah, in sicer junija ter od sredine avgusta do sredine septembra.

jadralca, foto: Slavko Polak

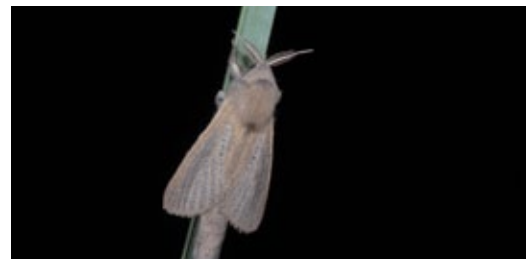
rdeči pisanček, foto: Slavko Polak

Cinobrasti medvedek (*Tyria jacobaeae*) je postal v Sloveniji skrajno redek. Območje Škocjanskega zatoka je vrsta naselila šele leta 2010. Odrasli osebkci cinobrastega medvedka so dejavni podnevi in letajo od maja do julija. Oranžne in črne pisane gosenice te vrste se hranijo na šentjakobovem grintu, ki je v Škocjanskem zatoku pogost.

cinobrasti medvedek, foto: Slavko Polak

Trstični lesovrt (*Phragmataecia castaneae*) je v Sloveniji redka in ogrožena vrsta nočnega metulja iz majhne skupine lesovrto. Njihove gosenice se razvijajo v olesenelem spodnjem delu navadnega trsta, kjer se tudi zabubijo. Z obnovo Škocjanskega zatoka so postala tukajšnja obsežna trstišča eno najpomembnejših nahajališč te vrste v Sloveniji.

trstični lesovrt, foto: Slavko Polak

Obmorski pedic (*Scopula emutaria*) je majhna vrsta pedica, ki živi v obalnih območjih zahodne in južne Evrope ter severne Afrike. Gosenice se hranijo z listi slanljubnih rastlin in listi divje pese. V Sloveniji je vrsta ogrožena zaradi pozidav naravnega okolja. Obmorski pedic je v Škocjanskem zatoku pogosta in značilna vrsta pedica.

obmorski pedic, foto: Slavko Polak

Hrošči

V Škocjanskem zatoku smo do leta 2012 zabeležili in določili več kot 300 vrst hroščev, številni zbrani primerki pa zaradi izjemne vrstne pestrosti te skupine še niso vrstno opredeljeni. Med ugotovljenimi vrstami je vsaj 5 vrst novih za slovensko favno, za številne ostale pa je Škocjanski zatok drugo ali tretje znano nahajališče v državi. Zlasti bogata se je izkazala favna vodnih hroščev, kot so kozaki in potapniki ter favna hroščev krešičev, med katerimi so tudi številne vrste, vezane na vodna, močvirska in halofilna okolja.

Trstični krešič (*Zuphium olens*) je bil doslej najden le v Škocjanskem zatoku, zato v Sloveniji velja za izjemno redko in ogroženo vrsto krešiča. Živi in razvija se v močvirnem drobirju razpadajočega trsja.

Škofovska kapa (*Cybister lateralimarginalis*) je eden naših največjih vodnih hroščev. Najdemo ga v čistih ter z rastlinjem bogatih ribnikih in kanalih. V Sloveniji je škofovska kapa redka in zavarovana vrsta

škofovska kapa, foto: Slavko Polak

goveji skarabej, foto: Slavko Polak

hrošča. Pogostejši je le v mrtvicah Mure in kot smo ugotovili pri raziskavah, tudi v Škocjanskem zatoku.

Goveji skarabej (*Onthophagus vacca*) je ena od 13 vrst skarabejev, ki so postali na slovenski Obali pogostejši šele z uvedbo paše konj in goveda v Škocjanskem zatoku. Ličinke govejega skarabeja se razvijajo zlasti v svežih govejih iztrebkih.

Obalni bleščeči rogin (*Nacerderdes melanura*) živi izključno v priobalnih brakičnih okoljih, kjer ga najdemo pod gnijočim in razpadajočim lesom. Vrsta je v Sloveniji znana le iz Škocjanskega zatoka in drugih brakičnih okolij v okolici Kopa.

Harlekinska polonica (*Harmonia axyridis*) je tujerodna in invazivna vrsta polonice, po izvoru iz Kitajske, ki se je po Evropi bliskovito razširila šele v zadnjem desetletju. Sodi med večje polonice in je tako habitatni kot prehranski generalist. V Škocjanskem zatoku je harlekinska polonica zelo pogosta.

obalni bleščeči rogin, foto: Slavko Polak

harlekinska polonica, foto: Slavko Polak

RAJ ZA PTICE

Škocjanski zatok je zaradi pestrega prepleta polslanih in sladkovodnih življenjskih okolij raj za številne živalske in rastlinske vrste, s tem pa tudi za vse, ki jih radi opazujemo in doživljamo naravo. Območje je posebej pomembno zaradi velike pestrosti ptic. Ornitologi smo jih med letoma 2001 in 2013 na komaj 122 hektarjev velikem zavarovanem območju Škocjanskega zatoka našli kar 244 različnih vrst, kar predstavlja več kot 60% v Sloveniji opaženih vrst. Da rezervat predstavlja največjo koncentracijo vrstnega bogastva na slovenski Obali, vas bo prepričal že kratek obisk.

velika bela čaplja in pritikava kormorana, foto: Mirko Kastelic

Seveda se različne vrste ptic v rezervatu pojavljajo na različne načine in ob različnem času. Nekatere tukaj gnezdijo, druge prezimujejo, nekatere pa se le za kratek čas ustavijo in počivajo na selitvi. Glede na pojavljanje zato ptice Naravnega rezervata Škocjanski zatok delimo v nekaj osnovnih skupin.

GNEZDILKE 62 vrst

Na območju Škocjanskega zatoka redno gnezdijo 41 različnih vrst ptic, sedem vrst smo uvrstili med verjetne gnezdilke, štirinajst vrst pa gnezdijo v neposredni bližini ter se na območju naravnega rezervata v času gnezditve redno pojavljajo – prehranjujejo ali počivajo.

žvižgavka, foto: Kajetan Kravos

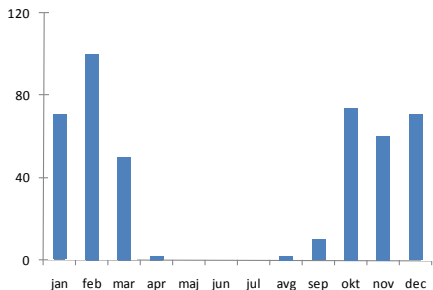
ZIMSKI GOSTI 43 vrst

V to skupino sodijo 43 vrst negnezdeče vrste, ki se v naravnem rezervatu najštevilčneje pojavljajo v zimskem času (od sredine novembra do sredine februarja). To so predvsem vrste, ki praviloma gnezdijo severno od naših krajev.

Žvižgavka (*Anas penelope*)

Žvižgavka je gnezdilka odprte gole krajine evropskega severa. Prezimuje v nižinah in v obmorskih mokriščih, predvsem ob morjih s plitvo vodo in dovolj kritja ter dovolj velikim številom polojev in bibavičnega

blata. Žvižgavka raje kot območja s slanimi vodami izbira sladke vode in lagune z brakično vodo, še posebej če so v bližini travnate površine, na katerih se ta vrsta rade hrani. V zatoku se čez dan zadržujejo v plitvinah severnega dela lagune, v jutranjih urah pa manjše skupine žvižgavk lahko opazujemo tudi na travnikih Bertoške bonifike.

Na območju Škocjanskega zatoka se žvižgavke v največjem številu pojavljajo pozimi. Prve priletijo že v oktobru; to so večinoma odrasli osebki, ki prvi zapustijo gnezdišča na severu celine. Številčneje postanejo v decembru in januarju, največ pa jih na območju rezervata prezimuje v februarju. Spomladi njihovo število ponovno upade. Vrsta se na območju rezervata zadržuje do začetka maja, ko se z vrnitvijo v tundro zaključijo njihova selitev.

Povprečno število opazovanih žvižgavk v Škocjanskem zatoku po mesecih.

PRELETNI GOSTI 85 vrst

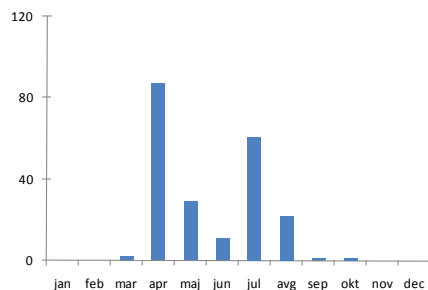
So negnezdeče vrste, ki na obravnavanem območju prezimujejo le izjemoma ali v manjšem številu. V veliko večjem številu se pojavljajo v času spomladanske (od sredine februarja do sredine maja) in jesenske selitve (od sredine julija do sredine novembra). Spomladi se ptice iz južnih krajev, kjer so prezimovale, vračajo v svoja gnezdišča, jeseni, po končani gnezditvi, pa se ponovno vračajo proti jugu.

močvirski martinec, foto: Kajetan Kravos

Močvirski martinec (*Tringa glareola*)

Močvirski martinec je najštevilčnejša vrsta pobežnika, ki se na selitvi ustavlja v Sloveniji. Največ jih lahko opazujemo spomladi, ko se v mešanih jatah z drugimi pobežniki, predvsem togotniki in zelenogimi martinci, pojavljajo na poplavnih travnikih, obmorskih mokriščih, v plitvih sladkovodnih lagunah in na obalah jezer.

Nekaj jih pri nas ostane vse leto, vendar tu ne gnezdijo. Večina se odpravi na gnezdenje v tajge in tundre evropskega severa. Ponovno se v nekoliko večjem številu pojavijo po končani gnezditvi in selitvi na jug pozno poleti. V Škocjanskem zatoku se močvirski martinec zadržuje predvsem na poljih severnega dela lagune in na izlivnih delih obek rek.

Povprečno število opazovanih močvirskih martincev v Škocjanskem zatoku po mesecih.

CELOLETNI GOSTI 22 vrst

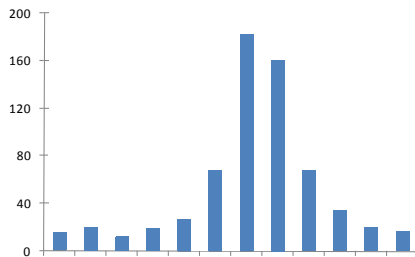
So negnezdeče vrste, ki se na območju naravnega rezervata zadržujejo vse leto.

Mala bela čaplja (*Egretta garzetta*)

Med številnimi vrstami, ki so z ureditvijo Naravnega rezervata Škocjanski zatok veliko pridobile, je nedvomno tudi mala bela čaplja. To je danes najštevilčnejša čaplja v rezervatu, opazujemo pa jo lahko skozi vse leto. Če si hočemo male bele čaplje ogledati v zares velikem številu, se v zatok odpravimo konec poletja, ko jih lahko opazujemo po vsem rezervatu. Najbolj zanimivo je njihovo zbiranje pred spanjem, ko se čaplje iz vsega rezervata in okolice zberejo na drevesih sredi bonifike, kjer so čez noč najbolj varne pred kopenskimi plenilci. Zaenkrat v Škocjanskem zatoku mala bela čaplja ne gnezdi. Kljub temu v prihodnosti njeno gnezditve v rezervatu pričakujemo, saj gnezdi v številnih mokriščih severnega Jadrana.

mala bela čaplja, foto: Mirko Kastelic

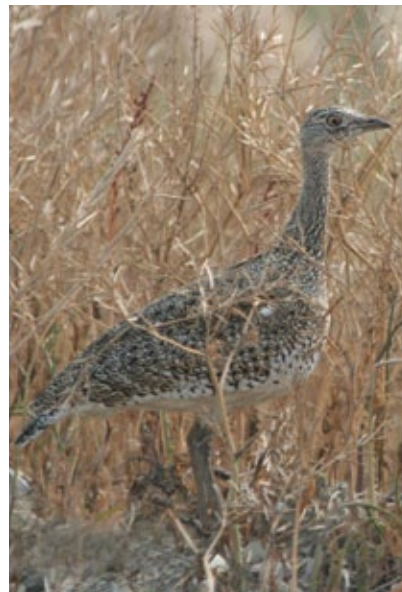

Povprečno število opazovanih malih belih čapelj v Škocjanskem zatoku po mesecih.

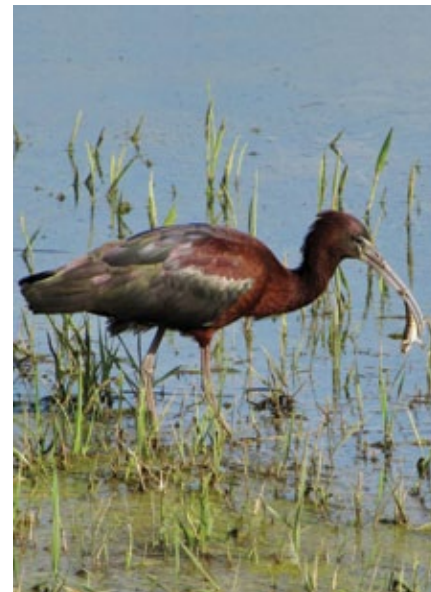
Izjemni gosti 32 vrst

Med izjemne goste uvrščamo tiste vrste ptic, ki na območju rezervata niso bile opažene več kot petkrat. V Škocjanskem zatoku namreč srečamo tudi v Sloveniji zelo redko opažene vrste, kot so plamenec (*Phoenicopterus ruber*), zalivski galeb (*Chroicocephalus genei*) in mala droplja (*Tetrax tetrax*). Med izjemne goste naravnega rezervata uvrščamo tudi tatarsko žvižgavko (*Netta rufina*), kaspjsko čigro (*Hydroprogne caspia*) in plevico (*Plegadis falcinellus*), vrste, ki se v majhnem številu v Sloveniji sicer redno pojavljajo.

V to skupino smo uvrstili tudi tuje rodne vrste, ki jih je k nam zanesel človek. Spomladi leta 2007 so se na območju rezervata zadrževali trije primerki črnega laboda (*Cygnus atratus*).

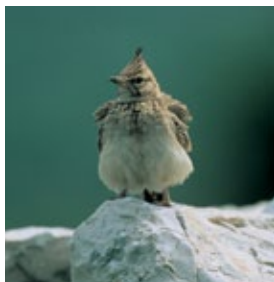
mala droplja, foto: Borut Mozetič

plevica, foto: Duša Vadnjak

GNEZDITEV

Z vegetacijo morskih obrežij preraščeni poloji, sestoji trstičja, šopi šašja, bičevja in ločja ter toploljubna grmišča pticam nudijo primerno zavetje in skrivališče pred plenilci ter idealne pogoje za gnezdenje. V Naravnem rezervatu Škocjanski zatok gnezdi največ pevcev (Passeriformes), ki svoja gnezda večinoma gradijo na vejah dreves, kot grliček (*Serinus serinus*) in lišček (*Carduelis carduelis*) ali v drevesnih duplih, kot velika sinica (*Parus major*) in škorec (*Sturnus vulgaris*). V grmovju gnezditja kos (*Turdus merula*) in kratkoperuti vrtnik (*Hippolais polyglotta*), v robidovju najdemo malega slavca (*Luscinia megarhynchos*) in svilnico (*Cettia cetti*), brškinka (*Cisticola juncidis*) pa svoje gnezdo zgradi v šopih trave. Trstnice, kot sta rakar (*Acrocephalus arundinaceus*) in srpična trstnica (*Acrocephalus scirpaceus*), svoje čašasto gnezdo spletejo nad vodo, med steblikami gostega trstičja. Nekatere vrste iz te skupine svoja gnezda zgradijo tudi na tleh, skrita pod rastlinjem, koreninami ali drugim kritjem, kot npr. čopasti škranjec (*Galerida cristata*) in rumena pastirica (*Motacilla flava*).

čopasti škranjec, foto: Kajetan Kravos

srpična trstnica, foto: Bojan Marčeta

rumena pastirica, foto: Mirko Kastelic

Takoj za pticami pevkami so po številu gnezdečih vrst najštevilčnejše zastopani pobježniki. To nikakor ne preseneča, saj se predstavniki te široke in raznolike skupine ptic tudi v času gnezditve zadržujejo pretežno na vodnatem, mokrotnem svetu morskih in sladkovodnih mokrišč. Mali deževnik (*Charadrius dubius*) občasno gnezdi v manjših suhih vdolbincih višjih predelov močvirnih travnikov in travnatih otočkov sladkovodnega dela rezervata, veliko raje pa svoje gnezdo umesti v plitvo kotanjico slanah muljastih tal, med grmičke slanuš. V zavetju slanoljubnega rastja brakičnega dela rezervata, skupaj z malimi deževniki, poljnik (*Himantopus himantopus*) in navadnimi čigrami (*Sterna hirundo*) od leta 2011 redno gnezdi tudi rdečenogi martinec (*Tringa totanus*).

beloceli deževnik, foto: Iztok Škornik

mali deževnik, foto: Kajetan Kravos

Za razliko od malega deževnika in rdečenogega martinca, ki gnezditja posamič, je za čigre značilno gnezdenje v večjih ali manjših skupinah – kolonijah. Prve navadne čigre začno na skromno poraščenih blatnih otočkih osrednjega dela lagune posedati že v začetku maja. V juniju že oblikujejo srednje velike kolonije, ki štejejo več kot deset gnezdečih parov. Gnezdijo blizu vode, na golih muljastih tleh, postlanih z nekaj stebli rastlin, včasih pa si za gnezdo izberejo kar polegleg grmičke slanuš, nastlane z algami.

Tudi polojnik gnezdi večinoma kolonijsko. Na brakičnem delu rezervata gnezdi v manjših skupinah, ki štejejo od tri do največ deset parov. Polojniki svoja kupčasta gnezda zgradijo v neposredni bližini vode, na manjših muljasto-peščenih otočkih sredi halofitne vegetacije. Na območju močvirnih travnikov polojniki gnezdijo posamič, kar sredi plitve vode, na manjših »grmadicah« odmrlega rastlinskega materiala, ki jih oblikujejo v dvignjeno gnezdo. Tako kot mnoge druge kolonijске vrste, tudi polojnik in navadna čigra z razburjenim kroženjem, hrupnim oglašanjem in vratolomnimi napadi v skupini zagreto branita svoja gnezdišča pred vsiljivci in možnimi plenilci.

polojnik, foto: Mirko Kastelic

navadna čigra, foto: Iztok Škornik

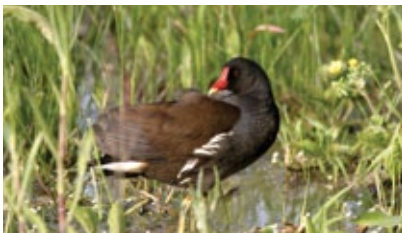
polojnika, foto: Mirko Kastelic

Drugačen tip gnezda srečamo pri malem ponirku (*Tachybaptus ruficollis*), edinem gnezdečem predstavniku iz skupine ponirkov (Podicipediformes). Mali ponirek je odličen potapljač, ki nenadoma izgine pod vodno površino, kjer lovi manjše ribe, mehkužce in ličinke žuželk. Gnezdi na vodi, kjer si iz rastlinja naredi plavajoče gnezdo, ki ga pritrji na obrežno vegetacijo. Starša začneta valiti takoj, ko samica znese prvo jajce. Zato se mladiči ne izvalijo hkrati, ampak drug za drugim, v presledku nekaj dni. Medtem ko eden od staršev še vali, drugi že hrani prve izvaljene mladiče.

mali ponirek, foto: Igor Brajnik

Med gnezdilkami naravnega rezervata velja omeniti tudi zelenonogo tukalico (*Gallinula chloropus*) in lisko (*Fulica atra*). Obe omenjeni vrsti tukalice gnezdit v obrežni vegetaciji ob Ari in odprtih vodnih površinah sladkovodnega dela rezervata. Svoja gnezda iz listov in stebel, skrbno znesena nad vodno površino v obliki kupčka, največkrat zgradijo na robu poplavljenih sestojev trstičja.

zelenonoga tukalica, foto: Kajetan Kravos

Naravni rezervat je tudi eno od pomembnejših gnezdišč čapljice (*Ixobrychus minutus*) v Sloveniji, ki je zaradi svoje ogroženosti v preteklosti postala simbol Škocjanskega zatoka. Najmanjša med evropskimi čapljami si za gnezditveno prebivališče, podobno kot rakar in srpična trstnica, izbere preplete vodnih jarkov, obraščene z gostim trstičjem, rogozom in posameznimi nizkoraslimi grmovnicami, ali vodna okna in zajede v strnjelih sestojih trstičja, kjer najde primerno zavetje in kritje. Na odprtem jo zelo redko vidimo, saj večino časa preživi skrita v obrežnem rastlinju, na preži za vodnimi žuželkami, dvoživkami in ribami, ki so njena glavna hrana. Največkrat zgradi gnezdo na poležanih ostankih trsja, nad ali v neposredni bližini vode. Plitvo gnezdo lahko postavi tudi med rogovile manjših grmov.

čapljica, foto: Kajetan Kravos

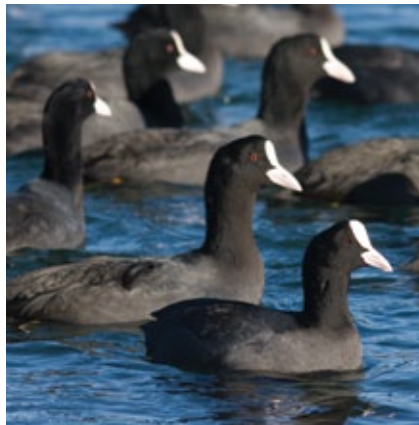
PREZIMOVANJE

Prve večje jate vodnih ptic se začnejo na območju Naravnega rezervata Škocjanski zatok pojavljati že sredi novembra. V decembru, ko večina večjih vodnih površin v severni Evropi in celinski Sloveniji začne zmrzovati, se njihova številčnost iz dneva v dan povečuje do začetka februarja, ko število prezimovajočih vodnih ptic doseže svoj višek. Potem začne njihovo število postopno upadati, saj se prve jate zimskih gostov že selijo na svoja severna gnezdišča.

Na vodni površini brakičnega dela rezervata se nam bo pogled najprej ustavil na več stoglavih, strnjeni jati lisk (*Fulica atra*), ki se v zimskih mesecih večinoma zadržujejo na izlivu Are in osrednjem delu lagune, manjše jate pa lahko opazujemo tudi na sladkovodnem delu rezervata. V bolj razpršenih skupinah se na globjih predelih lagune potapljaajo mali (*Tachybaptus ruficollis*), črnovrati (*Podiceps nigricollis*) in čopasti ponirki (*P. cristatus*). Med jatami ponirkov boste zlahka prepoznali tudi posamične osebkke sivk (*Aythya ferina*), čopastih črnih (*A. fuligula*) in zvoncev (*Bucephala clangula*) ter manjše, do deset osebkov velike skupine kormoranov (*Phalacrocorax carbo*).

krehelj, foto: Iztok Škornik

liske, foto: Kajetan Kravos

Plitvine in poloje večinoma zasedajo pobrežniki in čaplje. Po številu so na območju rezervata v času prezimovanja na prvem mestu rumenonogi (*Larus michahelis*), rečni galebi (*Chroicocephalus ridibundus*) ter sivi galebi (*Larus canus*). Med pobrežniki velja omeniti še desetine velikih škurhov (*Numenius arquata*), zelenonogih martincev (*Tringa nebularia*) in malih martincev (*Actitis hypoleucos*), ki družno s številnimi sivimi (*Ardea cinerea*), malimi (*Egretta garzetta*) in velikimi belimi čapljami (*Egretta alba*) brodijo po plitvinah ali počivajo na muljastih otokih.

Tudi race, ki se prehranjujejo pretežno z rastlinami, se v zimskem času zadržujejo v plitvejših delih lagune ter na močvirnih travnikih sladkovodnega dela rezervata. Najštevilčnejše jate na prezimovanju tvorijo mlakarice (*Anas platyrhynchos*), krehelci (*A. crecca*), race žličarice (*A. clypeata*) in žvižgavke (*A. penelope*). Močvirni travniki vsako zimo privabijo tudi večje jate sivih (*Anser anser*), beločelih (*A. albitrons*) in njivskih gosi (*A. fabalis*), velikih in glasnih vodnih ptic. Z malo potrpežljivosti boste tukaj srečali tudi sloke (*Scolopax rusticola*) in večje jate kozic (*Gallinago gallinago*), ki v skupinah redno prezimujejo samo na obalnih mokriščih. Reden zimski gost je tudi pritlikavi kormoran (*Phalacrocorax pygmeus*), iz gostih sestojev trstičja pa vas lahko presenetijo bobnarica (*Botaurus stellaris*) ali manjše skupine brkatih sinic (*Panurus biarmicus*).

črnorepi kljunači, foto: Kajetan Kravos

SELITEV

V času spomladanske in jesenske selitve Naravni rezervat Škocjanski zatok gosti največ različnih vrst ptic. Močvirni travniki, plitvine in poloji so na selitveni poti dobrodošla postojanka za številne vrste pobrežnikov. Spomladi in jeseni po številu prednjačijo močvirski in pikasti martinci (*Tringa glareola* in *T. ochropus*), v nekoliko manjših jatah pa se v plitvinah, na poljih in močvirnih travnikih zadržujejo rdečenogi (*T. totanus*) ter črni martinci (*T. erythropus*) in mali škurhi (*Numenius phaeopus*). V večjih jatah se pojavljajo tudi togotniki (*Philomachus pugnax*) in črnorepi kljunači (*Limosa limosa*) ter več vrst prodnikov, med katerimi po številu osebkov izstopata spremenljivi (*Calidris alpina*) in srpkoljuni prodnik (*Calidris ferruginea*).

V času selitve lahko v svojo ornitološko beležnico vpišete vse v Sloveniji živeče vrste čapelj, belo in črno štokrklo (*Ciconia ciconia* in *C. nigra*), z malo sreče pa tudi žličarko (*Platalea leucorodia*). Posebej zanimive so v zadnjih letih redno prisotne kravje čaplje (*Bubulcus ibis*), ki pred gobci pašnih živali pobirajo različne žuželke, posedajo na njihovih hrbtih in z njih obirajo zajedalce.

žličarka, foto: Kajetan Kravos

rjava čaplja, foto: Mirko Kastelic

kravja čaplja, foto: Mirko Kastelic

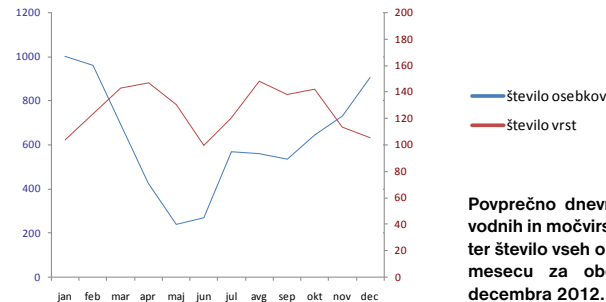
KDAJ SE V ŠKOCJANSKI ZATOK ODPRAVIMO NA ORNITOLOŠKI IZLET?

Naravni rezervat Škocjanski zatok je s stališča pestrosti ptičjega sveta vse leto izjemno območje. Obiskovalci boste ob vsakem obisku srečali pestro družico ptic. V kolikor želite uživati ob opazovanju tisočglavih jat vodnih ptic, boste Škocjanski zatok obiskali v zimskih mesecih. To je tudi najboljši čas za učenje prepoznavanja različnih vrst ponirkov, rac in gosi, ki se v družbi lisk in velikih škurhov prehranjujejo na vodnih površinah brakičnega in sladkovodnega dela rezervata.

V času spomladanske in jesenske selitve številčnost populacij nekoliko upade, se pa v tem obdobju zelo poveča vrstna pestrost ptic, predvsem zaradi številnih pobrežnikov in selečih se ptic pevk. V času selitve lahko v enem samem dnevu naštejete tudi do več kot 70 različnih vrst ptic! V avgustu in septembru pa vas bodo presenetile stoglave jate velikih, malih belih in sivih čapelj, ki ob večerih posedajo na tamariskah.

Že v aprilu se od vsepovsod v rezervatu razlega ptičje petje, ki naznanja začetek gnezditvenega obdobja. V času gnezditve lahko izpopolnite svoje znanje prepoznavanja petja ptic. Z nekaj osnovnega znanja boste v grmovju ob krožni učni poti po petju zlahka prepoznali slavca, črnoglavko in svilnico; iz trstičja pa neumorno petje rakarja in srpične trstnice. Na otočkih lagunskega dela rezervata vas bosta razveselili koloniji gnezdečih poljnikov in navadnih čiger.

Seveda pa v zatoku dan ni enak dnevu. Prepričani smo, da boste nad obiskom rezervata navdušeni, ptice pa bodo poskrbele za to, da se boste sem z veseljem vračali.

Povprečno dnevno število osebkov opazovanih vodnih in močvirskih ptic v posameznem mesecu ter število vseh opaženih vrst ptic v posameznem mesecu za obdobje od avgusta 2001 do decembra 2012.

OPAZUJMO PTICE!

Zakaj?

Z opazovanjem ptic spoznavamo nove vrste, naučimo se naravnih zakonitosti in se seznanimo z marsikaterim problemom, ki se pojavlja v naravi, saj so ptice zelo dober pokazatelj sprememb v okolju. Nenazadnje pa je opazovanje ptic v naravi tudi velik užitek in sprostitiv.

Kdaj?

Večina ptic je najbolj aktivnih zjutraj, pred sončnim vzhodom, in potem še dve do tri ure ter zvečer, ob sončnem zahodu. V tem času se tudi najbolj intenzivno oglašajo. Čez dan, predvsem v največji vročini, pa so manj aktivne.

Nekatere ptice lahko opazujemo le v določenih delih dneva. Take so različne nočne ptice, kot so na primer sloka (*Scolopax rusticola*), podhujka (*Caprimulgus europaeus*) in različne sove, ki jih pri dnevnih obiskih največkrat niti ne opazimo. Te ptice opazujemo in poslušamo predvsem ponoči, največkrat v poznih večernih ali zgodnjih jutranjih urah.

Večina ptic je najbolj občutljiva na motnje v času gnezditve, še posebej pa od aprila do avgusta, saj se v tem času skoraj izključno posvečajo varovanju in vzreji mladičev. Nekatere ptice gnezdljo v kolonijah, pri drugih pa si par izbere gnezditveno območje, ki ga brani pred vsiljivci. Zlasti samci pogosto označujejo meje svojega teritorija s petjem in razkazovanjem, kar nam je v pomoč pri ocenjevanju števila gnezdečih ptic na nekem območju.

Ptice selivke se spomladi in jeseni pojavljajo v večjih ali manjših jatah, ki se lahko med selitvijo večkrat ustavijo, da se spočijejo in nahranijo. Škocjanski zatok je eno izmed takšnih območij, kjer lahko v času selitve opazujemo velike jate pevcev, močvirnih in vodnih ptic. Zlasti v deževnem in oblačnem vremenu lahko srečamo veliko zanimivih vrst ptic, ki jih slabo vreme ustavi na njihovi poti do končnega cilja.

Kje?

Največ ptic lahko opazujemo v bližini voda (morsko obrežje, soline, jezera, večje mlake in reke), za kar je v večini primerov potreben teleskop. V gozdu bolj kot z očmi, za pticami oprezamo z ušesi, saj jih je v krošnjah dreves težje videti kot slišati. Na travnikih pa sta glavna pripomočka za opazovanje ptic daljnogled in teleskop.

V Škocjanskem zatoku si ptice in druge živalske vrste ogledujemo s posebnih opazovališč, kjer jih skriti za zastiralnimi stenami ne motimo s svojo prisotnostjo in nam zato lahko pridejo zelo blizu, tako da si jih kdaj pa kdaj lahko dobro ogledamo tudi s prostim očesom. Opazovališča so umeščena tako, da se z njih ponujajo pogledi v vsa življenjska okolja rezervata. Skozi večje line kvadratne oblike lahko obiskovalci živali in življenjska okolja rezervata tudi fotografirajo. Vzpenjanje na nasipe tako ni niti potrebno, niti primerno, saj bi tako splašili ves živelj daleč naokrog in poleg motenj za živali tudi ostalim obiskovalcem onemogočili nemoteno uživanje v opazovanju biserov narave.

Kako?

Najpomembnejši pripomoček za opazovanje ptic je daljnogled s sedem do desetkratno povečavo. Za opazovanje vodnih ptic, pobrežnikov in ptic, ki letijo na večji oddaljenosti ali višini, je priporočljiv tudi spektiv z večjo povečavo (med 20-krat in 30-krat).

Pomemben pripomoček pri opazovanju ptic je tudi slikovni priročnik za prepoznavanje ptic. Teh priročnikov je danes na trgu precej, tako v tujih kot v slovenskem jeziku.

Pri opazovanju ptic v naravi je priporočljiva nevpadljiva obleka, da živali čim manj motimo in vznemirjamo. S tem namenom pri opazovanju ptic poskrbimo tudi za to, da bomo ustvarjali čim manj hrupa s hojo in govorjenjem.

foto: Eva Vukelič

KAJ SO MOKRIŠČA?

Mokrišča združujejo značilnosti tako vodnih kot kopenskih ekosistemov ter so stalno ali občasno pod vodo. Z naravovarstvenega vidika so zelo pomembna območja, kjer živijo posebej prilagojene rastline in živali. Pomembna so tako z ekološkega in kulturnega kot tudi gospodarskega vidika. Kot življenjska okolja so dom mnogih rastlinskih in živalskih vrst, predvsem ptic in dvoživk, naravni vodni zbiralniki in viri pitne vode, pomembno vlogo pa imajo tudi pri presnovi in zadrževanju hranilnih snovi, pri zadrževanju visokih voda in zmanjšanju vpliva poplavnega vala ter delujejo kot naravne čistilne naprave.

Mokrišča so zaradi človekovega delovanja zelo ogrožena. Človek jih v največji meri ogroža z gradnjo cest in naselij, z izsuševanjem in pridobivanjem kmetijskih zemljišč, s spremembami ali regulacijami strug rek ter v novejšem času zaradi podnebni sprememb. V preteklosti je bilo največ mokrišč izgubljenih zaradi izsuševanja v kmetijske namene. Samo v Sloveniji je bilo od 18. stoletja do danes izsušenih več kot 100.000 hektarjev mokrišč! Tudi v današnjem času ogrožanje mokrišč ni nič manjše kot v preteklosti, samo vzroki so drugačni. Za zaščito in varovanje mokrišč je bila leta 1971 v iranskem mestu Ramsar podpisana Konvencija o varovanju mokrišč mednarodnega pomena, predvsem kot prebivališča vodnih ptic, t.i. Ramsarska konvencija.

Ramsarska konvencija o varstvu mokrišč pravi, da so mokrišča »območja močvirij, nizkih barij, šotišč ali vode, naravnega ali umetnega nastanka, stalna ali občasna, s stoječo ali tekočo vodo, ki je lahko sladka, brakična ali slana, vključno z območji morske vode, katere globina pri oseki ne preseže šestih metrov«.

foto: Mirko Kastelic

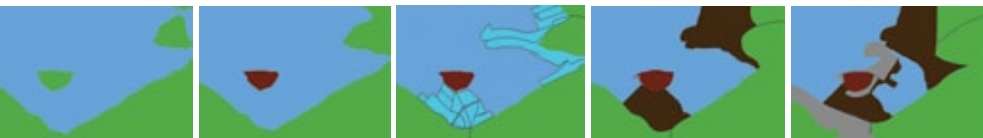
NASTANEK ŠKOCJANSKEGA ZATOKA

Škocjanski zatok je ostanek nekdanj obsežnega morskega zaliva, ki so ga naravni procesi in človekova dejavnost preoblikovali v zadnjih stoletjih. Človek se je že v mlajši kameni dobi naselil na rečnem otoku Srminu, ki je bil privlačen tudi zaradi prometne lege in sladke vode. Na bližnjem morskem otoku je pozneje nastalo mesto z mnogimi imeni (Aegida, Caprae, Justinopolis, Caput

Histriae), danes Koper/Capodistria, kar kaže na bogato in burno zgodovino. Kot plitvo morje z obilnim dotokom sladke vode, tudi po južnem rokavu Rižane, je bil za lokalno prebivalstvo pomemben kot ribolovno in solinarsko območje. Po intenzivno obdelanih pobočjih, tik ob zalivu, je potekala rimska cesta (Via Flavia) iz Trsta v Istro. Trgovina s soljo, ki jo je v beneškem času obvladovalo koprsko mesto, je potekala po isti poti tudi proti notranjosti. Kratek čas je cesti sledila ozkotirna železnica iz Trsta, danes kolesarska steza Parenzana.

Z opustitvijo solin v začetku 20. stoletja, so del površin ob zatoku namenili kmetijstvu, v letih od 1932 do 1939 pa jih je tedanja italijanska oblast izsušila. Leta 1957 so ob samem mestu Koper, v smeri proti Ankaranu začeli graditi ogromen nasip, na katerem je svoje mesto našlo novo koprsko pristanišče. Otoško mesto je tako vse bolj izgubljalo svojo prvobitnost, Škocjanski zaliv pa je postajal čedalje bolj zaprt - postal je zatok.

Grafični prikaz nastanka Škocjanskega zatoka, risbe: Manca Plazar

VODENI OBISKI REZERVATA

Vodenje po Naravnem rezervatu Škocjanski zatok, za katerega je pooblaščen upravljavec rezervata, je obvezno za vse skupine obiskovalcev, ki štejejo več kot deset oseb. Poleg tega pa po dogovoru organiziramo tudi individualna vodenja za obiskovalce s posebnim interesom in zahtevami. Izobraževalnim ustanovam in skupinam (osnovnim, srednjim ter višjim in visokim šolam) kot tudi ostalim obiskovalcem trenutno ponujamo več različnih oblik vodenj, ki so prilagojena starosti, željam in zahtevnosti posameznih skupin:

Osnovno vodenje po rezervatu:

Obiskovalcem v približno enournem vodenju predstavimo Naravni rezervat Škocjanski zatok, tako da jih popeljemo po krožni učni poti in na opremljenih opazovališčih ob učnih oziroma interpretacijskih tablah razložimo najpomembnejše teme. Obiskovalci na ogledu dobijo osnovne informacije o rezervatu, o življenjskih okoljih ter rastlinskem in živalskem svetu Škocjanskega zatoka.

Strokovno vodenje po rezervatu:

Pred uvodno informativno tablo obiskovalcem predstavimo Naravni rezervat Škocjanski zatok s poudarkom na vlogi rezervata kot mokrišča in zavarovanega območja. Seznanimo jih tudi z vplivom človeka na naravo ter posledicami naših dejanj in aktivnosti (tako pozitivnih kot negativnih). Sledi terenski obhod po krožni učni poti, kjer obiskovalci s pomočjo optičnih pripomočkov (daljnogledi in teleskopi) spoznavajo njegov rastlinski in živalski svet kot tudi življenjska okolja. Strokovno vodenje traja približno dve uri.

foto: Igor Brajnik

foto: Andrej Medved

Naravoslovni dan (samo za izobraževalne skupine nad 15 oseb) sestavljata dva sklopa, in sicer:

- predavanje, na katerem učence seznanimo z nastankom Škocjanskega zatoka in zgodovino mesta Koper, vlogo in pomenom mokrišč ter jim predstavimo pestrost rastlinskih, živalskih vrst kot tudi njihovih življenjskih prostorov na območju Naravnega rezervata Škocjanski zatok;
- terenski pouk, ko učenci spoznavajo rastlinstvo in živalstvo Škocjanskega zatoka (s poudarkom na pticah in njihovem varstvu), se seznanijo z osnovami raziskovalnega dela, pravega beleženja zbranih podatkov in njihove obdelave ter pri tem izpolnjujejo učne liste. Učni listi so prilagojeni starosti in predznanju učencev.

Osnovna pravila za vodene obiske izobraževalnih skupin:

- v eni skupini je za en razred otrok (okvirno od 25 do 30 učencev; v primeru večjega števila učencev jih razdelimo na dve ali več skupin);
- učenci morajo imeti primerno obutev in oblačila;
- vodenje oz. naravoslovni dnevi potekajo v spremstvu učiteljev in/ali vzgojiteljev, ki so odgovorni za upoštevanje kodeksa vedenja v rezervatu.

Informacije in rezervacije:

Vodeni ogledi so možni po predhodnem dogovoru in rezervaciji termina. Za več informacij in rezervacijo pokličite začasno informacijsko pisarno Naravnega rezervata Škocjanski zatok na telefonsko številko: **05/626 0370** in **051/680-442** ali nam pišite na elektronsko pošto: **skocjanski@skocjanski-zatok.org**.

foto: Bojana Lipej

PROJEKT ADRIAWET 2000

Adriawet 2000: narava nima meja

Čezmejno območje Slovenija-Italija je z vidika biotske pestrosti med najbogatejšimi in najbolj ohranjenimi v Evropi. Na tem območju živijo številne živalske in rastlinske vrste, ki sestavljajo in ustvarjajo naravno bogastvo izjemne vrednosti. Italija in Slovenija sta za varstvo tega skupnega bogastva združili svoja prizadevanja, saj se zavedata, da narava ne pozna meja. V okvir tega sodelovanja sodi tudi projekt Adriawet 2000.

Pri projektu Adriawet 2000 – Jadranska mokrišča za omrežje Natura 2000 – sodelujejo italijanski in slovenski partnerji. Iz Furlanije-Julijske krajine sta Občina Staranzano/Štarancan, vodilni partner in organ upravljanja Deželnega naravnega rezervata na izlivu Soče ter Konzorcij Socialnih zadrug Mosaico, upravljavec deželnega naravnega rezervata od leta 2002 do 2012, iz Benečije regionalno podjetje Veneto Agricoltura, ki upravlja Naravni rezervat Bosco Nordio, Varstveno območje Oasi di Ca'Mello in Varstveno območje Vallevicchia, iz Slovenije pa Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS), upravljavec Naravnega rezervata Škocjanski zatok.

Cilj projekta, ki poteka od novembra 2011 do oktobra 2014, je razvoj celostnega upravljanja projektnih območij, s katerim bi varstvo biotske pestrosti nadgradili v element privlačnosti projektnih območij in temelj trajnostnega razvoja. Projekt se osredotoča na razvoj inovativnih programov celostnega upravljanja območij z uporabo najsodobnejših spoznanj na evropskem nivoju. Temelji na ustvarjanju modelov lokalnega sodelovanja, ki bodo omogočali vključevanje novih akterjev, spodbujali ukrepe za trajnostni razvoj in prinašali konkretne rezultate, vključno z ustvarjanjem pogojev za zaposlovanje na območjih Natura 2000.

Pri načrtovanju projekta nismo pozabili na skupno načrtovanje vsebin in aktivnosti za okoljsko vzgojo in izobraževanje, ozaveščanje in kulturno animacijo, pri čemer so se projektni partnerji v preteklosti že izkazali. Ne nazadnje je cilj projekta Adriawet 2000 tudi organizacija in oblikovanje čezmejnega omrežja za zbiranje, izmenjavo in upravljanje znanstvenih podatkov in spoznanj o biotski pestrosti, z namenom, da bi slednjo prepoznali kot dejavnik privlačnosti projektnih območij.

PREK MEJA

Projektna območja v Italiji

NARAVNI REZERVAT BOSCO NORDIO

Upravljavec: Veneto Agricoltura

Lokacija: pri kraju Sant'Anna di Chioggia (Benečija)

Površina: 113 ha

O območju

Naravni rezervat se razprostira na 113 hektarjih. Območje je bilo leta 1970 razglašeno za naravni rezervat. Večji del rezervata je vključenega v omrežje Natura 2000 in prispeva k ohranjanju različnih habitatnih tipov. Pomembni so sestoji hrasta gradna, številne mlake med sipinami ter območja, kjer so prisotne dvoživke in plazilci. Rezervat si lahko ogledate le z vodenim ogledom.

Kako do tja?

Rezervat se nahaja vzdolž lokalne ceste Romea (Strada Statale Romea), v bližini kraja Sant'Anna di Chioggia.

Kontakt

Veneto Agricoltura Unita Complessa Riserve ed Aree Naturali Protette

Tel.: +39 049 8293761

Faks: +39 041 497567

E-pošta: bosconordio@venetoagricoltura.org

Za vodene ogleda, izlete in delavnice kontaktirajte: Hyla s.c.a.r.l. Naturalisti Associati

E-pošta: info@hylacoop.it

www.hylacoop.it

foto: Jacopo Richard

VARSTVENO OBMOČJE CA'MELLO – GOZD DONZELLA

Upravljavec: Veneto Agricoltura

Lokacija: Sacca di Scardovari, Porto Tolle (Benečija)

Površina: 150 ha

O območju

Varstveno območje Ca'Mello in bližnje območje - gozd Donzella, v občini Porto Tolle, je varstveno območje, ki ga upravlja podjetje Veneto Agricoltura. Omenjeni območji sta pomembni zatočišči ptic na njihovi selitveni poti in pomembni območji gnezdenja, zlasti za manjše vrste pobrežnikov. Celotno območje se razteza na 150 hektarjih, vključeno je v omrežje Natura 2000 in v Deželni regijski park na izlivu reke Pad (Parco Regionale Veneto del Delta del Po). Najobsežnejši so mešani listnati gozdovi.

Kako do tja?

Lokalno cesto Romea (strada statale Romea) zapustite na izvozu Porto Tolle-Ariano Polesine in sledite oznakam za Porto Tolle SP 38, nato pa oznakam za Varstveno območje Ca'Mello/Oasi di Ca' Mello.

Kontakt

Veneto Agricoltura Unita Complessa Riserve e Aree Naturali Protette

Tel.: +39 049 8293761

Za vodene ogleda, izlete in

delavnice kontaktirajte: Aqua Srl.

Tel.: +39 0426 662304

Faks: +39 041 5384743

E-pošta: info@aqua-deltadelpo.com

www.aqua-deltadelpo.com

foto: Fabio Perco

Upravljavec: Veneto Agricoltura

Lokacija: Vallevecchia Caorle (Benečija)

Površina: 950 ha

O območju

Posebno varstveno območje (SPA) Vallevecchia v občini Caorle v Benečiji je otok, ki obsega 950 hektarjev veliko območje. Območje je hkrati eno najpomembnejših poskusnih gospodarskih posestev (Azienda Agricola Pilota), ki ga upravlja Veneto Agricoltura. Kot del omrežja Natura 2000 ohranja številne pomembne habitatne tipe.

Dolga peščena plaža vsako leto privabi okoli 270 tisoč obiskovalcev. Okoljski muzej (Museo Ambientale) Vallevecchia je namenjen izobraževanju in obiskovalcem omogoča spoznavanje zgodovine in biotske pestrosti tega območja.

Kako do tja?

Avtocesto zapustite na izvozu Caorle, najprej sledite oznakam za naselje Lugugnana, nato za naselje Castello di Brussa, od koder nadaljujete pot v smeri morja, do mostu, ki vodi v območje Vallevecchia.

Kontakt

Veneto Agricoltura Unita Complessa
Riserve ed Aree Naturali Protette

Tel.: +39 049 8293761

Za vodene ogledе, izlete in delavnice
kontaktirajte: Cooperativa Limosa

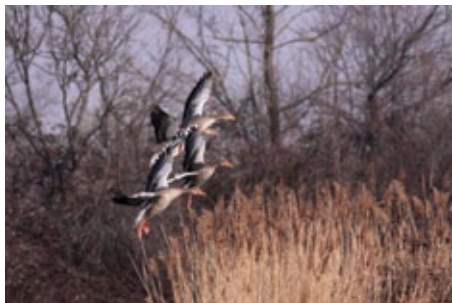
Tel.: +39 041 932003

Faks: +39 041 5384743

E-pošta: limosa@limosa.it

www.limosa.it

foto: Matteo de Luca

Vodja upravljanja: Občina Staranzano/Štarancan

Upravljavec: projektni partner »Il Mosaico« (od leta 2002 do 2012), Družba Rogos (od leta 2013 dalje)

Lokacija: območje izliva reke Soče z infrastrukturo za obisk na otoku Cona (Furlanija Julijska krajina, Italija)

Površina: 2.338 ha

O območju

Rezervat se razprostira na 2.338 hektarjih, vzdolž zadnjih 15 kilometrov toka reke Soče. Izliv predstavljata dva glavna rokava, ki obdajata območje imenovano otok Cona - Isola della Cona – ki je «srce» naravnega rezervata. V rezervatu in njegovi neposredni okolici je bilo opaženih 323 različnih vrst ptic. Prisotna so različna mokrišča, tako sladkovodna kot brakična; manjše zaplate nižinskih gozdov in gozdov poplavnih ravnin, trstičja, plitvine in poloji ter peščene sipine, ki se razprostirajo ob morju.

Kako do tja?

Avtocesto zapustite na izvozu Sredipolje/Redipuglia in nadaljujete po regionalni cesti, kjer sledite smerokazom za Gradež/Grado. V primeru prihoda iz smeri Gradež, sledite smerokazom za Tržič/Monfalcone - Trst/Trieste.

Po prečkanju mostu čez reko Sočo/Isonzo nadaljujete še en kilometer do krožišča, kjer zavijete proti vzhodu, na cesto ob jarku »via del Brancolo«.

Kontakt

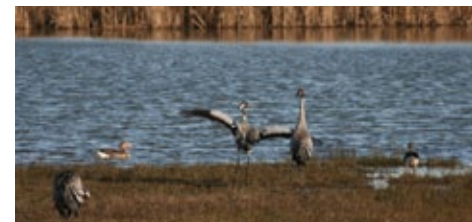
Deželni naravni rezervat na izlivu Soče,
Isola della Cona, 34070 Staranzano/
Štarancan

Tel. +39 333 405 6800

E-pošta: inforogos@gmail.com

www.riservafoceisonzo.it

foto: Nicoletta Perco

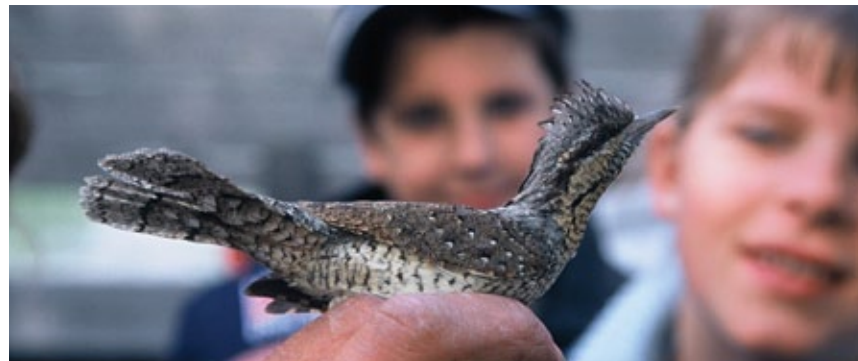

foto: Borut Mozetič

DOPPS – UPRAVLJAVEC NARAVNEGA REZERVATA ŠKOCJANSKI ZATOK

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS) je ena najstarejših nevladnih naravovarstvenih organizacij v Sloveniji. Ustanovljena je bila leta 1979 in danes šteje več kot 1000 članov, ljubiteljev ptic in narave iz vse Slovenije. DOPPS deluje tako v javnem interesu na področju ohranjanja narave, kot tudi na področju varstva okolja in raziskovanja.

Namen delovanja DOPPS je varovanje ptic in njihovih življenjskih okolij, kar uresničujemo z naravovarstvenim delom, raziskovanjem, izobraževanjem, izdajateljsko dejavnostjo, popularizacijo in sodelovanjem z drugimi vladnimi in nevladnimi organizacijami in vladnimi službami.

DOPPS je polnopravni partner svetovne zveze za varstvo ptic BirdLife International, ki samo v Evropi združuje več kot dva milijona ljudi.

ORNITOLOŠKI KODEKS

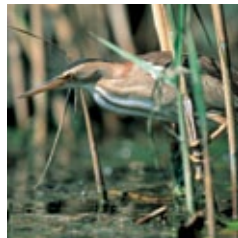
Vsak ornitolog, opazovalec in proučevalec ptic naj:

- zastopa interese varstva narave in ptic;
- pri svojem delu in tudi sicer po nepotrebnem ne vzemirja ptic in jim ne škoduje; prav tako ne ogroža drugih živih bitij in narave;

- ne jemlje ptic iz narave in jih ne zadržuje v ujetništvu;
- bo pri fotografiranju ptic in narave obziren – ogroženih vrst naj ne slika na gnezdu;
- vestno beleži vsa opažanja in skrbi, da podatki v ornitološki beležnici ne zastarajo ter
- sodeluje s kolegi, jim pomaga pri delu in skrbi za dobre odnose z njimi.

POSTANI ČLAN!

Z vklanitvijo v DOPPS nam pomagajte pri ohranjanju narave v Sloveniji in neposredno prispevate k povečanju družbene veljave varstva ptic in narave. Kot član boste dobro obveščeni o ohranjanju ptic, aktivno boste lahko sodelovali pri vseh društvenih projektih in akcijah ter obiskovali članska predavanja in ornitološke izlete. Poleg tega lahko prejimate poljudnoznanstveno revijo Svet Ptica in strokovno revijo *Acrocephalus* ter uživate v prijetnih srečanjih in druženjih z drugimi ljubitelji narave in ptic. Pristopno izjavo najdete na spletni strani www.ptice.si, ali pa pokličete v pisarno društva.

NEKAJ PREDLOGOV ZA DODATNO BRANJE

- Garms, H. & Borm, L. (1981):** Živalstvo Evrope, Priročnik za določanje živalskih vrst (prevod I. Geister et. al.). Mladinska knjiga, Ljubljana, 549 str.
- Geister, I. (1980):** Slovenske ptice, Priročnik za opazovanje in proučevanje ptic. Mladinska knjiga, Ljubljana.
- Geister, I. (1995):** Ornitološki atlas Slovenije. DZS, Ljubljana.
- Geister, I. (1999):** Izbrana življenjska okolja rastlin in živali v Sloveniji. Modrijan, Ljubljana.
- Kryštufek, B. (1991):** Sesalci Slovenije. Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana, 294 str.
- Sket, B. et. al. (2003):** Živalstvo Slovenije. Tehniška založba Slovenije, Ljubljana.
- Sovinc, A. (1994):** Zimski ornitološki atlas Slovenije. Tehniška založba Slovenije, Ljubljana.
- Svensson, L. et. al. (2009):** Bird Guide 2nd edition. Harper Collins Publishers, London.
- Tome, S. (1996):** Pregled razširjenosti plazilcev v Sloveniji. Annales, Ser. Hist. Nat., letn. VI., št. 9: 217-229.
- Ukmar, J. (1951):** Slanoljubne rastline v Koprskem okraju. Proteus 14: 56-58.
- Veenvliet, P. & Veenvliet, J. K. (2003):** Dvoživke Slovenije, Priročnik za določanje. Zavod Symbiosis, Ljubljana, 74 str.
- Vrezec, A., D. Tome & D. Denac (2006):** Selitev in izjemni selitveni pojavi pri pticah. Ujma, št. 20, str. 125-136.
- Wraber, T. & Skoberne, P. (1989):** Rdeči seznam ogroženih praprotnic in semenek SR Slovenije. Varstvo narave 14-15: 1-311.